די גאָלדענע קייט

פערטליאָר־שריפט פאַר ליטעראַטור
און געזעלשאַפטלעכע פּראָבלעמען

21

אַרויסגעגעבן פון ההסתדרות הכללית של העובדים העברים בארץ־ישראל

1955 תל־אביב

קאַ. צעטניק / תל־אביב

טאָגאויפגאַנג אין אוישוויץ

פלייצעס.

פלייצעס און אויגן —

אין אוישוויץ באַמיט זיך יעדערער אַרויפצוציִען וואָס העכער די פלייצע, אַ שטייגער די פלייצע וואָלט זיין אַ וואַטענע קאָלדרע, וואָס מען קאָן זי אַרויפציִען איבערן קאָפ, כּדי עס זאָל זיין וואַרעמער.

אויפן שמאָלן הינטערוועג לעבן די בלאָקן.

העכער צען טויזנט מענטשלעכע שאָטנס.

ס'איז ניט צו זען קיין אָנהייב און ניט קיין סוף. אין אוישוויץ איז ניטאָ קיין אָנהייב און קיין סוף. אויף דער צווייטער זייט פון שטעכלדראָט־צוים, אַרום דיין לאַגער, ציִען זיך נאָך אַ סך לאַגערן. אָן אַ שיעור לאַגערן. אָפּגעזונדערטע איינער פונעם צווייטן ווי שטערן. אַ פּלאַנעטאַריום, ניט דערפאָרשט פון קיינעם. פון רעכטס — דער B־לאַגער פון לינקס — דער קאַראַנטין־לאַגער, פון הינטן — דער פרויען־לאַגער, פון פאָרנט — דער מילכוועג, אויף וועלכן עס פאָרן אָן אויפהער, אָן אויפהער, די געפּאַקטע אויטאָ־מאָבילן צום קרעמאַטאָריום.

און אין דער הייך — די לעצטע שעה...

די לעצטע שעה פון דער נאַכט. העכער צען טויזנט פּאָר אויגן ווערן אַלע טאָג, אין דער זעלבער שעה, די שעה פאַר טאָגאויפגאַנג, אַרויסגעשאָטן פון די בלאָקן צום הינטער־וועג. מען מאַכט איצט ריין אין די בלאָקן. דער דייטש האָט ליב זויבערקייט. „שטובנ־דינסט" צעשניידן איצט אינעווייניק די ברייטלעך אויף פּאָרציעס. אַנשטאָט פיר פּאָרציעס ווערן אַרויסגעשניטן אַכט און צען פּאָרציעס פון איין ברויטל. די איבערגעבליבענע ברייטלעך וועלן די זעלבע שטובנדינסט באַלד אַרויספירן צו דער לאַטרינע — די בערזע אין לאַגער, — דאָרט וועלן זיי ווערן אויסגעביטן אויף ציגאַרעטן פאַרן בלאָק־עלטסטן. פיר ציגאַרעטן פאַר אַ ברויטל. און אין דרויסן טאַנצן העכער צען טויזנט מענטשלעכע סקעלעטן אַ דבקותדיקן דזשונגלטאַנץ, פוס־אַרויף, פוס־אַראָפּ.

די קאַלטע אוישוויצער ערד זייגט אויס דורך באָרוועסע פּיאַטעס דעם לעצטן זאַפט פון זייערע ביינער.

אויגן —

אַ טייך אויף וועלכן אומאויפהערלעכע רעגנבייטשן קיילעכן־אויס אָנצאָליקע גרויסע, אויפגעריסענע אויגן; אַ שטראָם וואָס ציט זיך פון דער אוישוויצער באַנראַמפּע ביז צום קרעמאַטאָריום. תּמיד דער זעלבער שטראָם. אָבער קיין מאָל ניט די זעלבע וואַסער־טראָפּנס. שטענדיק נייע, פרישע. דו זעעסט זיי בלויז אין זייער שטילער, פּאַמעלעכדיקער פאַרביישווימענדיקייט. זיי קוקן צו דיר מיט אַ דורכדרינגלעכער, גלאָז־אויפגעגלאַנצטער שיין, זוכן אויף דיין פּנים דעם רעפלעקס פון זייער אייגענעם פאַרגאַנגענעם לעבן — און זעען גאָרנישט. אַפילו דעם לאַגער דורך וועלכן זיי שווימען אַדורך — זעען זיי אויך ניט.

אויגן —

אויגן וואָס האָבן פופציק יאָר געבויט פונדאַמענטן, אויף וועלכע דורות נאָך זיי

זאַלן זיך קאָנען גרונטפעסטיקן; און אויגן פון פופצן יאָר, נאָר וואָס אויפגעשפּראָצטע ווי אַ שיינע בליִונג, פול מיט קראַפט און זאַפט, פרינץ פון מענטשלעכן מין, און קרוין פון דער באַשאַפונג; אויגן פון פינאַנץ־אימפּעראַטאָרן, אכזריותדיקע געוועלטיקער אויף אינטערנאַציאָנאַלע האַנדלסמערק; אויגן פון הכנעהדיקע, צעבראָכענע קרעמער, אָרעמע בעלי־מלאכות, מיט פון דורות־געירשנטע דאגות, ווו נעמט מען אויף שבת, ווו באַצאָלט מען שכר־לימוד; אויגן פון פאָרשער, וויסנשאַפטלער, קינסטלער, געקרוינטע פון גאָט מיטן זאַלבאייל פון געניאַליטעט; אויגן פון האָרעפּאַשניקעס, שטומע צינגער, מיט גראָבע סידור־תּפילות אין שוואַרצע מאָזאָליעדיקע הענט, גראָע, פאַרבלאָזע, ווי כעמישער מיסט וואָס באַפרוכטיקט אונדזער ערד; אויגן פון אַליין־דערקאָנטע מיוחסים, אייבערשטע אין דער געזעלשאַפט, צו וועלכע עס האָבן תּמיד געפּייקלט די פּויקן, און דאָך גייציק ניט־דערזעטיקטע, גאַליקע, בייזוויליקע, ווען די הצלחה האָט אַמאָל אויך אַריינגעשיינט אין אַ צווייטנס פענצטער; אויגן פון פיינגייסטער, אצילותדיקע אָבער באַשיידענע נאַטורן, — דער אַראָמאַט פון אונדזער לעבן.

אויפן וועג פון דער אוישוויצער באַנראַמפּע ביז צום קרעמאַטאָריום זוכן איצט אָט די אַלע אויגן אַן ענטפער אויף איין איינציקער פראַגע: ווען וועט מען שוין אויסטיילן די זופּ?

אוישוויצער נאַכט אויף פלייצעס און אויגן!

שעה פון גרויסן ייאוש און רחמים. סוד פון שעה ווען נאַכט דעקט צו סיי דעם עס־עס־מאַן און סיי דעם העפטלינג מיט איין שוואַרצער דעקע. ווייט־ווייט לויפן לאָמפּן אויפן הויפּטשאָסיי. דו ווייסט: יעדע פּאָר לאָמפּן — אַ פאָרנדיקער, געפּאַקטער אויטאָמאָביל צום קרעמאַטאָריום. ניט איין מאָל ווילט זיך דיר ליבער ביי נאַכט פאָרן צום קרעמאַטאָריום. בעסער ביי נאַכט ווי ביי טאָג. ביי נאַכט קאָנסטו וויינען. ס'האָט נאָך קיינער קיין מאָל ניט געוויינט ביי טאָג, בשעת מען האָט אים געפירט צום קרעמאַטאָריום. ביי נאַכט רינען דיר טרערן פון די אויגן.

פאָרכטיקער סוד פון אוישוויצער נאַכט, וואָס קיינער וועט קיין מאָל ניט אַנטפּלעקן.

ביז נאַכט ציט זיך אַראָפּ פון דיינע וויִעס ווי אַ שוואַרצע שייד פון אַ שווערד, עס אַנטפּלעקט זיך איינציקוויַיז דער קאַלטער שאַרף פון אוישוויצער טאָג.

אין מערב־זייט ברענען נאָך די רויטע לעמפּלעך אויף דעם שטעכלדראָט — אַ שנור רויטע קאָראַלן אויפן דעקאָלט פון אוישוויצער נאַכט.

אין מיזרח קוקט שוין אַרויס דער נייער טאָג פון צווישן די בלאָקן. אַ שטייגער די גראָע קופּעס אַש, וואָס ליגן לעבן קרעמאַטאָריע וואָלטן זיך איבערגעטראָגן אַהער און זיך אויסגעסדרט צווישן איין דאַך און דעם צווייטן.

דער עס־עס־מאַן נידערט אַראָפּ פון וואַכטורעם, טרעפּ נאָך טרעפּ: צו ערשט די שוואַרצע שטיוול, די מאַשינביקס אויפן רוקן. ער טראָגט מיט זיך מיט די נאַכט, אַן איינגעשרומפּטע. זי שטייט ווי אַ שוואַרצע קראָ אויף זיינע אַקסלען. ער טרעט אָפּ דעם פּלאַץ פאַר זיין קאַמעראַד, דעם טאָג־שומר, וואָס שטייגט אַרויף טרעפּ נאָך טרעפּ: צו ערשט די הענט, ווייסע הענט, איינגעטונקטע אינעם נייעם טאָג — דיין טאָג.

איטלעכע אַרויפגעצויגענע פלייצע אין אוישוויץ טראָגט דיר איצט אַנטקעגן דיין אייגענע איינזאַמקייט; פון יעדער פּאָר אויגן קוקט צו דיר אַרויס דאָס רחמנות אויף אַ לעבן, וואָס האָט אַמאָל געטראָגן דיין נאָמען — טאָגאויפגאַנג אויף פלייצעס און אויגן.